

Transnacionalna preduzeća kao subjekti međunarodne trgovine

Međunarodna trgovina

Visoka poslovna škola strukovnih studija Novi Sad

Globalization

By Guille3691

Pojam transnacionalnih preduzeća

- **Multinacionalne kompanije** – Multinationals Companies MNC (Liliental 1960)
- **Transnacionalne kompanije – preduzeća** (Transnational Companies TNC)
- Izraz **trans** je latinska reč koja znači **poreklo, iznad**
- **Supranacionalna preduzeća**
- **Globalna preduzeća**

- Transnacionalno preduzeće možemo definisati:
  - kao preduzeće koje je „**registrovano i koje posluje u više država u i isto vreme**“ (Britanica)
  - Kao preduzeće koje je organizovano kao akcionarsko društvo ili na drugi način, a koje se sastoji iz matičnog preduzeća i njegovih stranih filijala (UNCTAD)

- Transnacionalno preduzeće obično uključuje **preduzeća ili druge poslovne jedinice** koje su u privatnom, državnom ili mešovitom vlasništvu, a **nalaze se u različitim zemljama i koja su povezana** tako da jedno ili više njih ima značajan uticaj nad poslovanjem drugih i da, posebno, **dele tehnologiju i resurse** sa tim (kontrolisanim) preduzećem (OECD)
- Preduzeće koje se bavi **stranim direktnim investiranjem** u cilju sticanja vlasništva i kontrole nad poslovnim poslovnim aktivnostima u kojima se stvara novododata vrednost u više od jedne zemlje (Daning)

- **Filijale** sa pravnog stanovišta mogu podeliti na:
  - 1. Zavisno preduzeće** odnosno društvo ćerka (Subsidiary) – 50% i više
  - 2. Podružnica** (Associate) – od 10% do 50%
  - 3. Ogranak** (Branch)

- **Kriterijumi** koje preduzeće koje se bavi međunarodnim poslovanjem mora da ispuni **da bi se smatralo transnacionalnim preduzećem**:
  - **Učešće imovine preduzeća u inostranstvu u ukupnoj imovini** (mora biti preko 50%)
  - **Broj filijala u inostranstvu** (preko 6)
  - **Učešće prihoda stvorenih u inostranstvu u ukupnim prihodima**
  - **Broj zaposlenih sa stranim državljanstvom**
  - **Oblik aktivnosti koji se obavlja u filijalama**

- **Potpunija definicija transnacionalnog preduzeća**, koja propisuje određene kriterijume transnacionalno preduzeće **vidi kao matično preduzeće koje:**
  1. Obavlja proizvodnju u stranim filijalama u nekoliko država;
  2. Ima direktnu kontrolu nad politikama svojih filijala;
  3. Primenjuje poslovne strategije u proizvodnji, marketingu, finansijama i kadrovskim poslovima koje prelaze nacionalne granice odnosno svet posmatraju kao jedinstveno tržište

- **Transnacionalna preduzeća** mogu imati jednu upravu (matično preduzeće) i više njih
- **Multinacionalna preduzeća** imaju poslovna sedišta u više država (Royal Dutch Shell, Unilever)
- Poslovanje na svetskom tržištu podrazumeva posebnu **strategiju poslovanja**

- Autori razlikuju tri fake **nastupa na stranim tržištima:**
  - 1. Izvoz proizvoda**
  - 2. Proizvodnja u inostranstvu**
  - 3. Multinacionalna ekspanzija**

Razvoj transnacionalnih preduzeća

- Persija tzv. **baktrijska društva**
- **XVI vek** nastanak transnacionalnih preduzeća
- Velike evropske metropole pomoću privatnih kompanija osvajaju posede u Aziji, Africi i Americi
- Poveljom je vladar odobravao monopol dotične kompanije nad iskorišćavanjem određenog područja i trgovine sa njim
- Zauzvrat kompanija je priznavala suverenitet vladara i pripremala kolonije za političko priključenje metropoli

- Velika Britanija
- 1555. Muskovi kompanija
- Turska kompanija
- 1577. Španska kompanija
- 1579. Istočnjačka kompanija za trgovinu sa baltičkim zemljama
- 1611. Francuska kompanija
- 1585. prva britanska kompanija sa monopolom za trgovinu sa Afrikom
- 1600. Istočno-indijska kompanija
- 1670. Kompanija hadsonovog zaliva

- Francuska u periodu 1599-1789 osniva 70 ovakvih kompanija
- Francuska Istočnoindijska kompanija
- Holandija: Holandska Istočnoindijska kompanija (1602) i Holandsku Zapadnoindijsku kompaniju

- Kako su se razvijala akcionarska društva tako je u 19. veku počeo da se smanjuje broj kompanija osnovanih poveljom vladara
- Do razvoja modernih transnacionalnih kompanija dolazi u **19. veku sa industrijskom revolucijom**, razvojem **međunarodne bankarske mreže** i smanjivanjem **restrikcija na razmenu privatnog kapitala** između zemalja

- Prvi značajan izvoz kapitala počeo je posle napoleonovih ratova
- Britanske kompanije nastojale su da učestvuju u posleratnoj obnovi kontinentalne Evrope
- Prve kompanije koje su bile poznate po transferu tehnologije u svoje filijale bile su nemačke kompanije

- U periodu između dva svetska rata na međunarodnom tržištu dominirale su velike kompanije udružene u **kartel**
- **Transnacionalna preduzeća** kakva danas poznajemo počinju da se javljaju pre Drugog svetskog rata (Standard Oil) ali njihov nagli razvoj počinje šezdesetih godina 20. veka